БОЖИЋНЕ ПРИЧЕ ЧАРЛСА ДИКЕНСА

Постоји енглеска народна изрека: „Кад се народ ~~проневаваши~~ проневаљали, време је да дође нов учитељ вере у Бога.“ Наша народна рече истога смисла модернија је, ширег је смисла и јача експресијом: „Искварио се народ, земља хоће да мијени господара.“ Из дубине је мислио ко је казао да земља, планета која носи човечанство, завапи кад неваљалство преузме мах. И тачно је: завапити у таква времена за другим господарем које било врсте, за господарем који ће помоћи или у области ~~политике~~ државе, или друштвеног реда, или морала ~~и вере~~. У Старом завету човек се начита величанственог вапијања пророка: да је неваљалство преплавило земље и градове, али да има наде да ће доћи господар и вођ са новим начелима ~~заједнице~~ и честитости и етичке лепоте, што се у она доба звало вером или „истинама Господњим“. Пророци су објављивали Месију; Јован у пустињи звао је свет да се покаје, јер „иде онај који ће тражити покајање и светост живота.“ А Нови завет је затим донео Исуса Христа. Родио се Исус у земљи која је највише уздисала и плакала да се „мијени господар“, ~~који се~~ У Палестини се родио нови учитељ ~~света и господар~~ савести, песник великих задатака у ~~животу~~ животу, ~~Исусе, потом Исусе Христос~~ Исус, спаситељ.

Рођење Исусово, Божић, момент је, празник је који важи на небу и на земљи, који кроз мало невино детенце најбоље приближава земљу и небо, људе и високе регионе идеја и идеала. Можемо о Божићу размишљати у вези с небом и анђелима, и можемо Божић прављовати где год има људи, у ~~дру~~ друмској механи, у шуми са Ђумурџијама. Има Божић у знаку земаљске трагедије, рођење Исусово у штали и у јаслима, јер му је ~~мајка~~ мајка морала бежати испред крвника јерусалимског који је малу децу до две године дана старости убијао. Има Божић у знаку доласка на земљу Бога, над чијом ореолом окруженој глави ~~и~~ певају краљеви и пастири: слава Оцу на висини, а на земљи мир. Има, на земљи, празник богаташког Божића који се дочекује са обилном кухињом и подрумом, са радостима обдарених. Има Божић сиромашака који, код нас, строго посте за празник, и део своје вечере на Бадњи дан износе на друм курјаку. А између неба и ~~з~~

земље, у царству идеја и машти, има Христос који је био на земљи, и који ~~никада~~ ће опет доћи на земљу; и има Христос који није никада био на земљи, нити ће кад било доћи међу људе. Има људи чија машта остаје при Исусу детету. Зајковски је компоновао дивну легенду: Кад је Христос дете био. Има људи чија машта тражи Христа мученика, и Бога спаситеља који ће ~~једанпут~~ назад смрт уништити. Има људи који, наравно, подлежу чари хришћанског Божићњег празновања, ~~међу~~ али пре и после Божића тврде да је хришћанство вера изведена из древних вера далеког Истока, попуњена мислима Платонових следбеника, дакле дело колективно, а Исус да је ~~Исус~~ само поетска фигура.

Има гледиште да је Христос човек, гениалан млад Јевреј, пламени песник у области религије, који је основао веру изузетно високог морала. "Ко може оно што Христос тражи!" — пита се, у врсти верског очајања, дански философ Киркегор. Сви знамо, и из катихизиса и из својих немоћи да будемо прави хришћани, знамо шта је све Христос тражио, али знамо и то да ако икада, о Божићу ~~људи~~ људи мистично примају нешто од духа хришћанства, и могу много штА што други пут не могу. Величчнственог човека Христа људи су прогласили за Бога. Има затим друго гледиште: Христос није живео, он је само једна религиозна претстава ~~из~~ ~~ник~~ изникла међу људма у једно религиозно доба кад се осетила потреба велике конверсије, преласку у једну високу веру. Баш као што се у друго једно религиозно доба ишло у крсташке ратове за ослобођење гроба Христова од нехришћана, или доба кад је жарка потреба за религиозним погружењем и величањем Бога донела дивно, огромно високе и простране готске катедрале. За гледиште да је Христос само једна сјајна религиозна претстава, стоји занимљива историјска чињеница. Јевреј Савле, потом свети Павле, изложио је хришћанску доктрину чисто метафизички, без конкретног Христа. Тек око пола века касније, у другом веку, јављају се Јеванђелисти и излажу хришћанство у причама, параболама, у којима Христос живи и хода по земљи. Није ~~није~~ овде место да се помињу велике контроверсије око тога да ли је Христос Бог или није; и ако јесте Бог, да ли онакав какав је Бог створитељ света, дакле сам собом и одувек постојао, или је, како је енглески песник Милтон у свом ИЗГУБЉЕНОМ ~~Р~~ РАЈУ извео, створење, креатура, али са божанским задатком да ~~б~~ спасе свет. Бог као Бог Отац, или Бог створен од Оца, од Оца исходјашчи, како се

се у нашим књигама каже, Христос Новог завета проживео је на земљи живот са следеће три глорије: сиромаштво, љубав /каритас/, жртва.

Поједине моменте тог живота прослављa хришћанска црква о Христовим празницима: Богојављење, Ускрс, Преображење, Крстовдан, тих озбиљан јесењи празник када човек размишља о симболу крста, када се сећа религиозних и народних учења да сваки човек носи свој крст, и да је боље да га стрпљиво носи него да га збацује, јер ако један збацим, тамо недалеко чека га други, et forsitan gravior, и можда тежи, како је писао средњевековни калуђер (Тома из Кемпица.) Сви Христови празници су крупног значења, величнствени, свети. Један само чини изузетак, није толико свет и црквени, колико је човечан и домаћи. То је Божић, празник који није једна тврда догма, него је људска радост на хиљаду начина.

Изреците реч Божић, и одмах се сви насмеше, сви разумеју, сви људи и мајке тога дана своји начин да приђу Христу, неко кроз мистику, неко наивно, заједно са свом хришћанском децом. Витлејем, мало сеоце, пуно избеглица-родитеља самајушном децом, или са онима који тек што се нису родили. Немају где да спавају, где главу да склоне. Скривали су се по пећинама, по рушевинама, по животињским стајама. Мали Исус родио се у опљаченој, нагорелој и напуштеној штали, под прошупљеним кровом, у згради без прозора и врата. У шта ће га повити мајка, како ће га понеговати? Почели су људи да доносе што треба: први пут божићње милосрђе. По слами у јаслицама прострли су пеленке, поклонили једно ћебенце, мајци донели просту столичицу и узглавник. Поређали међу поклонима један хлеб и доста смокава, један бокалић и нож. Млад пастир је принео уља да се ноћу запали жижак. Који људи су то били? Као и до данашњег дана, мали људи, сиромашни људи који одмах знају шта је и у чему је невоља, и који знају велику уметност да донесу баш оно што треба. А како се ноћу грејало детенце? Грејали ли су га крава, магарац и овца. А шта је оно у углу сламе склоњено као непотребно? То су донели краљеви који су дошли за пастирима, и поклонили тамјан и измирну и злато. Краљеви, и кад су најбољи, ретко погоде шта најпуније сиромашном народу треба. Марија послује, а људи и жене долазе, долазе. Мали људи су радознали,

свака новост њима је део живота. Гле, Марија направила од стаје кућу! И људи доносе даље: тањирић с медом, ~~[illegible]~~ просту играчку задете, мало вуне, још сламе. Мишеви се оселили, није то више стаја, то је људски стан. Марија ноћу дуго седи без сна, стиснуте руке, сузне су јој очи због толике доброте и милости људи. Ослушкује: ~~[illegible]~~ така сеоска тишина у пољу, у њеној кућици мир. Дете спава. Марији се понекад учини да снева нешто лепо, и заплаче се. Крава на то дигне главу, полако се обрне на други бок, погледа у мајку па у дете, зажмури ~~магарац~~ опет. Магарац примакне њушку Исусу, а Марија их обоје загрли. Од Витлејема почиње велика поезија у односу људи и животиња, поезија о тајни два царства у природи.

Поезија Витлејема се обнавља свугде где се у хришћанском свету празнује Божић. Ако не увек деца и њихови родитељи, литература чува витлејемски стил: сиромашна али топла кућа, неки скривени споразум између ~~људи~~ људи и људи, и људи и животиња, смекшани шумови, кандила, седељке са причама, мало дремежи од спремања за празнике и од зиме, и много нечег тишине. У тај стил спада и нешто древно старинско, а са старинским иде доста сујеверја и свакојаких чудних обичаја, некада дирљивих, некада смешних, некада фантастичних као дубок сан. Изнесете ону вечеру за курјака на друм, или негде на улицу. Тај курјак, то је некадашње божанство древних Словена незнабожаца. Али међу тим незнабошцима је наш предак, рођени наш род по крви. Какве везе има он с Божићем и са Христом? Никакве, али има везе са мистичким расположењем о Божићу у вези са ~~[illegible]~~ свима стварима света. ~~и људи.~~ (Никада не прекинетеداсеćај праха, а о Божићу та прекинете.) Спустите вечеру, дигнете главу и погледате у звезде или у тихо падање снега, и продирете кроз тајанствену Бадњевску ноћ далеко у време и простор, и тражите некако крепко и живо ~~[illegible]~~ и с љубављу свога претка из времена кад је он износио вечеру курјаку. Стојимо напољу сами, збуђени смо, имамо моћ за пошљемо мисао, или честицу бића свог и до Палестине у којој није било снега, и у древну прошлост претка од чијег праха има нешто у нама, ~~[illegible]~~ има и по свој земљи где се тога дана слично осећа. ~~[illegible]~~ И онда брзо бежите у топлу и светлу собу. Крупним очима гледате око себе, и ћутите. Мир. Малко притискују векови од Витлејема, и од праоца и бога курјака. Човек не зна ко је, чији је, откуд је. Можда сад пролази друмом неки дањни род наш. Не. О Божићу сви су друмови ~~[illegible]~~

празни, сви људи и живитиње су код куће, у кући, мисле једно о другом, и живот као да изнова почиње.

Божић са снегом и ветром, са топлим кућама, са збринутом храном, са посетама, са свечаним звонима, са вером и сујевером, са нарочито негованим дечјим радостима — светкује се ~~нарочито~~ традиционално на Северу, ~~и нарочито~~ посебно на културном Северу Европе, у Енглеској, у Скандинавији, у Немачкој, и некада раније у Русији, Затим још у целој централној Европи, где је такође хладно у децембру, и камин или топла пећ је блаженство. Сви вертепи у тим крајевима вертепи су не Палестине, него вертепи тих крајева, снегом засути и јеловим гранчицама окићени. Од климе у којој људи живе зависи машта, уметничко стварање, религија, такозвана срећа. Најлепше божићње приче дао је Север. Достојевски има потресног МАЉЧИКА У ХРИСТА НА ЈОЛКЕ. Андерсен има божићне бајке. Селма Лагерлеф има збирку божићњих прича, а Дикенс има и две три збирке божићњих прича. Код Селме Лагерлеф нису само куће и огњишта замађијани у божићњем чекању, него се по великим шумама дрвеће и животиње занесу у стање сна и чудотворности. Чарлс Дикенс пише божићње приче у Лондону, у срцу Енглеске, у свом граду који је осећао тако као да једно заједничко срце имају.

Чарлс Дикенс је фигура XIX века, један огроман човек, силно човечан писац. Жив, радознао, летео је по Лондону тамо где је град најгушћи људма и стварима, где писац мора доћи да истргне из гужве оно што би иначе остало завазда непознато и безимено. Једаред је то фино свежа же пециво за чај у пет сата поподне, које игра велику улогу у лондонским породицама и у уличном саобраћају. ~~Улазна врата~~ Улазна врата на кућама се отварају, а са дечком који разноси пециво завири у кућу и Дикенс, одмах види оно што је не коме чудновато, накриво, смешно, ~~и~~ и види шта је у кућама импровизовано и ~~не~~ одаје чега нема, и шта људи у невољи чине. Где год има што накривљено, разбијено; где год има гримаса, или смешно одело; где год има заборављен ~~пр~~ предмет који треба да се налази на сасвим другом месту, ту треба застати, то је знак да се иза тога крије комедија или трагедија, или све што треба за један сан. А тај сан, Дикенс, ~~Дикенс~~ таман га ~~[illegible]~~ почне добро сневати, разиђе се у маглу, у ништа, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ тек тада почне заправо да дејствује оно ~~[illegible]~~ што се у сну дотле збивало. Дикенс је имао огромну машту, али он је имао нешто још боље, имао дар и моћ предосећања.

Машта гради фикцију, вероватну фикцију; предосећање поставља реалност. Коју? Ону која је и на улици и у обичном животу, али је пре света у генију човека који може све оно што му се сугерира великом снагом или с великом убеђеношћу. Дикенс на све стране сугерира. Он често сугерира језивости, страхоте, нарочито кроз снове. Код њега фантазија нема много лешева ни очајних случајева нарочито не оних који се ужаси роди ужаса и растварају у бесмислу или у беспомоћности. Имамо, случај оне старе Беренице која је остављена од младожење на сам дан венчања, и која је, од шока, склизнула у неку језивост: оставила да стоји постављен свадбени сто, са колачима који су потрулели, са рубљем које се у прах распада., Али кад очекујете нечовечност, апсурд који води у лудницу или у рашчовечење, Дикенс спусти завесу на тој страници романа, и ви се очас нађете у сплету нових смислова и могућности и који се још час не би могли никако предвидети без предосећања, али који су реални, као и која могу да оставе колаче да труле на постављеном столу, јер је могућно у огромном Лондону где је сваки човек колико безимен толико потпун свет за себе.

Дикенс релативно ретко има роман или причу са једним главним лицем, као, рецимо, у роману Давид Коперфилд. Иза Дикенсових предосећања треба сплет породичних живота, који су сваки за себе нешто нарочито и своје, али који се ипак укрштају и знатно утичу на судбине једни другима. Сплетове породица или суседа Дикенс види на начин уличних гужви у Лондону. Одједаред, неко без имена, просто са зеленим наочарима, или са оперисаним носом искочи као чупоглавац из кутије, издвоји се и учини нешто. Нешто што је Дикенс предосетио, и што ће се после, у другој некој глави књиге можда и а можда и неће, јер предосећања остају судбинске, не друштвене реалности. објаснити. Испад онај је језгро, и око тога се, као у пресићеном раствору соли, почињу начичкавати догађаји, одлуке, нова лица, судбинске реалности.

Божићње приче Дикенсове, то није толико Божић, колико је Енглеска на Божић и око Нове године, Енглеска са својим сталном потребом да тоне у нешто традиционално, старинско, чудно, али под сасвим стварним околностима, Енглеска која се сретом Божић у свој рођ и закорачава се, а обичајно стражи да буде чешља и да зраци у далека времена пре и после догађаја. Енглеско причање и литература, то је увек неки религиозни проблем, морал, ход истине, уравнотежавање тешких сукоба, али то, како би се

тривијално казало, у свима сосовима, часом потонуло у тешку трагику, часом у доста хладну "сцену из живота", часом у дидактичну прозу, у фину иронију, у сатиру, у баналну комедију, чак у шегачење ради шегачења. ~~Али Божић је у свако случају не што свето и очишћено за целу Енглеску па и за Лондон.~~ Ако се сад једна од с трагедија или комедија догађа баш на Божић, по срећама и несрећама људи попадне нешто тако судбоносно као у бајкама, где се врло тешке ствари обрушавају на људе, али људи све поднесу и уђу у један лепи и племенити свршетак. Главни реквизит за Дикенсову божићну причу није вертеп и поклони, свечан ручак са ћурком и пудингом у којем гори рум — премда има наравно, и тога — него је главни реквизит ноћ и сан. Ноћу су ствари надмоћније над човеком и кад просто спава. А ако залепршају око њега тајанства снова, стварни живот човеков дође под утицај чуда којих је пуна свака ноћ, а камо ли ноћ уочи Божића, и још више ноћ уочи Нове године, када се кидају два раздобља, и човек старе године стоји као пред судом, а човек Нове године као пред новим животом. Свака Дикенсова божићна прича је поезија, оно што је наш песник исказао у својој лирској песми која се зове Међу јавом и мед сном. Када се доврши Дикенсова прича ЦВРЧАК НА ОГЊИШТУ, ви не знате да ли је то реалистичка прича или божићна бајка. ~~не знате~~ Није то знао ни Дикенс сам. Оно што је сан, што је стање духа у слепој девојци која не види ни срећу ни несрећу — то је реалност. Оно што је конкретно у причи, то је бајка, то је чар вечери и ноћи уочи неких празника који су светост изгубили али поезију добили, то је чар добрих воља у тишини свечаних дана.

Оно што обједињава Дикенсове божићње приче то је један чист морални дах, једна мирна срећа од своје куће, блаженство које добре воље људи може дати човеку усамљеном, покајном, ојађеном, униженом. Један сиротињски али топао ручак ономе који то нема, и не може имати, и не чека, то је нешто што ни религија није предвидела, то је заједно и дело милости телесне и дело милости духовне. Како је Дикенс, тај велики, силно човечни човек умео човека обрадовати! како је умео човека спасти!... Нада све друго, обједињава Дикенсове божићње приче једно-и паганско и хришћанско обожавање ватре, почевши од вреке јаре у камину, па до нејаког пламена свеће на којем

се грејао сироти писар цициј скруџа, у причи БОЖИЋНА ПЕСМА. Култ куће и огњишта, то је Енглеска, и данас, а нарочито у Дикенсово доба, кад друштвени живот ван куће није био тако мотан и развијен. My home is my castle — моја [redacted] кућа је мој двор и моја тврђава. Кућа је, пре свега, прибежиште испред злог времена које је у Енглеској доста издашно, и може да буде врло зло. Безмало да је немогућно изборојити колико је пута Дикенс у причама и романима исписао речи: ветрина, хладно, мокар снег, магла. То на друму и у постиљонским колима, то по улицама Лондона, то у оделу и коси човека који долази спољa. Затим, кућа је у Енглеској гарантија самоће, а самоћа један од његових живота. Самоћа је преко потребна за бољан рад ма које врсте, а самоћа је дивно чаробна за духовно одмарање и за маштање. Енглез зна рафиновано самовати. Енглез има тешка храстова врата и на малој кућици, и увек се закључава. Уз своме добром васпитању, он више пута избаци на вратима своје собе ону страну таблице на којој стоји out, то јест, изашао, и кад није изашао. Нико то не замера: право на заштиту самоће, на миран час крај камина, признала је сва Енглеска сваком човеку. Занимљиво је на овом месту учинити једно мало поређење између француза и Енглеза. Има и француз изреку којом се брани да буде сам у својој кући. Што је кућа мања, то је ограда чвршћа. Plus petite la maison, et plus solide la clôture. Енглез се увлачи у кућу као пуж или корњачч под љуску. Он тада такорећи излази из света, или тоне у један посебан свој свет у који само Бог може вирити. Француз, чврстом оградом осигурава и своје добро и своју самоћу, али вири кроз шипке ограде, не воли ни кад је сам да се потпуно лиши позоришта у животу. Добро затворена кућа француза то је своја ложа у позоришту. Закључана кућа за Енглеза, то је свој морал, своја атмосфера, своја домаћа срећа. Да ли Енглез ту чита, пише, размишља, сабира издатке, или седи у наслоњачи, пуши и жмири у ватру, то је његова велика слобода у закључаној кући. И сиромашни Тоби Трчкало, улични разносач писама и пакета, и он има неку једну фотељу, а ватру поготово има.

Кад дође Божић, домаћа интимност у енглеској кући још се потенцира. Још једним грудобраном више се оделе људи од тривијалности и брутал-ности својих офиса, канцеларија или контоара и тезги, од улице и вечитих

превозних средстава у великим градовима. Сву кућу иските Енглези о Божићу гранчицама светло зелене биљке са крупним јасно црвеним бобама, и ту, између свежег зеленила и добре ватре наседи се енглеска породица до миле воље. Енглез Дикенсовог времена поносио се и хвалио се интимном срећом и миром. А Божић осигурава бар два дана куће и мира и разних удобности у којима Енглез уме (и које уме необично занети.) тако бескрајно уживати. Поред Христа, учествују тада у енглеској кући и нема домаћа божанства. Цврчак на огњишту значио је, за Дикенса и у његово доба, домаће божанство. Причом своји под тим именом, Дикенс је цврчку подигао храм, завидан, пун љубави целога света. Сва та истанчана осећања, занимљиво је знати, Дикенс везује пре свега за домове и породице малога света и сиромашних људи. Они са богате стране доживљују праве Божиће код својих сиромашних суседа, у свету једноставности. Сиромаштво, смерност, захвалност за мале ствари, то су врата и у божје царство и у царство маште. Дикенс сматра мали свет животнијим, човечнијим, и зато богатијим у начинима живота и забава, него ли свет виших друштвених категорија. Људи виших класа много су индивидуални, имају свој центар у себи. Ако се и удаље од њега, опрезно и краткорочно поделе комадић живота с другима, и брзо се враћају опет у свој центар. Мали човек је окренут у јавност и колектив, готов је да се упознаје, дружи, улази у авантуре, прича себе и слуша туђе приче. Човек више категорије види у друштву једноликост, а у себи разноликост. Малом човеку, обратно, улица је школа и позориште, новине и књига. Мали човек има туђа туђа и тма познаника и пријатеља, цела улица, цело село. Дикенс је понављао: да само у малом свету има непрестано да посматра и учи. Мали човек је пун знања о људма и о животу, и мудри или иронични пословички стил то је стил малог човека. Најдуховитији човек у ПИКВИКОВЦИМА то је слуга Вилер. (Уосталом, нису исто само код Код Дикенса.) Оскар Вајлд је баш био писац виших категорија, али кад је једном приликом имао да каже о милосрђу, односно немилосрђу људском пресудну реч, ставио ју је у уста малог и сиромашног човека. Неко је несрећним случајем изгубио око и добио у празну очну дупљу вештачко око, уметничку имитацију свога здравога ока. Ословио је пријатеља, човека више класе: нека погоди које је око лажно. Пријатељ загледа, и погоди. "По чему си погодио?" — "По томе што је то око ипак лепше." — "Не, знао си ствар. Него

хајд да запитамо (сирано лице, ено) оног човечуљка са колицима и у оделу од вреће." — Мали човек погледа, и погоди. "По чему си погодио?" — "По томе што сам у том оку први пут у животу видео милосрђе". Духовитост је очигледно Вајлдова, али је карактеристично што је Вајлд није ставио у уста њи себи ~~ни~~ неком из његовог друштва.

Кроз сву литературу Дикенсову иде демаркациона линија између богатих и сиромашних, охолих и смерних, човечних и нечовечних. Не ~~не~~ непријатељска демаркација — то ћемо још видети — али демаркација. Око демаркације настају сукоби између два света, и затим и услови измирења, то јест, просто услови живота. По Дикенсу, у социолошки гледано, то, сиромах и богаљ, јесте и остаће вечна демаркациона ~~ли~~ линија у човечанству. ~~Век~~ Тек сте спровели неку друштвену реформу, ено су ~~се~~ век ~~се~~ ~~се~~ ~~се~~

супротно његовом, али блажећи и растварајући једно неосетно. Енглез који је срећан, неће да зна за несрећу, који је миран и мудар, неће да зна за лудост, неће да улази у оговарање, у окривљавања, у клетве и претње. Дикенс је чудесно знао приказати тај процес разблажавања, умиривања човека човеком, лек човеку од човека. Нарочито на Божић, и у ноћи уочи Нове године. Мистер Теклтон је стигао онако киван баш уочи Божића. Шта мари што је Божић, и шта мари што је сам. И други пут је био Божић, и он сам, (је све добро прошло... да, али) тамо код оних ведрих и срећних Пирибинглових, такао га је зејтин. Нешто га затишта, а скоро заболи. Нема породицу, нема пријатеља, далеко је од макојих људи који ће веселе се играти и певати, и — сигурно се смејати Теклтону младожењи који је изгубио младу. Нека се смеју!... А како би било да одем до оних мојих радника до Келибових који ми праве играчке, Које су сирочићи, сиромашни људи. Не — узјогуни се опет, и — звони слузи, покаже на несуђену свадбену торту, и нареди, лупајући, да је носи "онима". Мало после, звони опет, и пошаље онима" и неколико лепих играчака, ваљда за бебу Пирибинглових, (јер ће две породице сигурно имати заједно, Божић је.) Најзад, срце набрекне, у Теклтону настаје велико пролећње крављење на сам Божић, и он крене међу људе, међу мале људе, тачно код „оних". Бојажљиво закуца, збуњено уђе, почне нешто покајно објашњавати, и одједаред запуцка прстима, попева, поигра отворивши широм оно једно око на које је обично жмирио да скрије злоћу. Мали свет поче клицати и тапшати, примише мистер Теклтона право у срце. Велико и чисто кајање пробудило је у Теклтону човека, наново се родио на Божић... Овако сухо приказано човек мора Дикенсу да верује, да верује да се људи једнако препорађају, и да је Божић од тога и свет и светао.

Чарлс Дикенс, иако врло велики човек, спадао је по дубокој природи својој у мале људе, и у мали свет. Био је сиромашан и петљао као разни његово писари, шнајдери, новинари, уметници, разносачи целога живота. Од невоље је уређивао и издавао два забавна листа, оба углавном за средњи сталеж и мали свет: ДОМАЋЕ ШТИВО и ШТИВО ПРЕКО ЦЕЛЕ ГОДИНЕ. Као побогу Достојевски у сличном случају, и Дикенс је највећим делом сам испуњавао бројеве, и у тај низ прилога иду и његове божићње приче, сваке године по једна. Опазила је публика то, запамтила божићњи орој лепе приче, часописа се ванредно се продавао, и тако је мали Дикенс спасавао од

банкротства великог Дикенса. Но је прелиставао старе Дикенсове часописе, видео је да је сарадња Уредникова ишла у два правца: лепа књижевност, и проблеми око друштвеног прогреса, око револуционарних идеја за достојанство човекова живота и рада, око споразума класа, бољих закона, вишег и вишег морала. Морал, живи који је активан међу суседима и пријатељима, то је била специјална романтика Дикенсова. Потера неколико породичних бродова без крме и једрила, и их кроз бурне и мрачне дане доведе све у једно пристаниште. У тим бродовима, капетани и прости морнари, већином средњи и мали свет.

У причи БРУЈАЊЕ ЗВОНА, већ узгред поменути Тоби Тротер, Тобија Трчкало, сиромашни улични курир, чуће на велику збуњеност своје скромности, врло озбиљну реч баш њему лично упућену. Тоби Тротер, прилично стар човек, у сталној шетњи или зимском трчкању и скакутању пред црквом где очекује случајну зараду, врло је сиромашан и ретко скроман. Занимања (му је да служи сваћа, а за зараду) шта ко даде. Обучен је у слупан цилиндар и кецељу преко оно мало панталона и блузе. Кад је ветар и зима, придође још и утешитељ, око врата. Ми смо буквално превели енглеску реч comforter, духовит назив за одужи мушки шал који многим сиромашцима замењује зимски капут. Обавије се око врата једно двапута, и остане онда још крајева који покривају груди или леђа, или наизменце (ово и оно). У поноћ уочи Нове године Тоби је био код куће али у сну се нашао у звонику своје цркве и доживео језовит доживљај. Звона су брујала и брујала а ледена промаја је шибала. Кад се заглушујуће брујање стишало, настало је нешто још страшније. Звона се претворила у духове Времена, и Време је, како му и личи, нарочито уочи Нове године, почело да поставља разна питања и да оглашава будућност. Тоби је цептао од зиме, и још више од страха слушајући тешке речи и полуразумљиве алузије, и гледајући како се духови витлају уз ужета звона. Тачно у поноћ проговори Тобији лично дух Времена из великог звона. "Глас Времена довикује човеку: Корачај напред! Време постоји ради човекова напредовања и усавршавања, ради његове више вредности, ради његове боље среће и лепшег

живота, ради његовог корачања напред до оне мете коју Време зна и види, и која је тамо постављена откада су Бог и Време почели. Столећа мрака, неваљалства и насиља била су и прошла, небројени милиони су страдали, живели и умрли зато да би указали на пут који води напред. Ко би покушао да човека врати натраг с тог пута, или да му препречи пут, тај би покушао да задржи моћну машину која ће сметача обалити и усмртити, а она сама ће постати утолико маховитија и силнија." Тоби зна да се њему говорило, и одговара: "Ја, господине, колико знам, нисам никада то покушао. А ако јесам, онда је било случајно, и нећу убудуће такво што покушавати, сигуран сам." ....Ето то је у малом илустровању Дикенсова божић. Каже неки идеалан програм, неки занос човечанства, нешто од чега вера у живот порасте, али како је ту пуно илузија, и како се од Дикенса до Дикенса увек одлаже остварење. Дикенс то даје у сну, своје уводе у сан и читаоца и кроз такође начином потхрани машту и храброст, и човек обнови свој идеал.

Од три Дикенсове божићње приче које овде долазе у обзир, нашим ће свету бити најпознатија она под насловом ЦВРЧАК НА ОГЊИШТУ. Ту причу, прерађену за театар, играли су Художественици из Москве, а затим је играна и од наших глумаца. Мали свет заступљен је у тој причи двема породицама, а виши богати свет у мистер Теклтону кога већ познајемо. У једној од оних двеју кућа имамо свет ведар, у другој свет суморан. Пирибинглови су срећни. Млада, као веверица жива и весела жена удала се додуше за постаријег мужа, али они се воле, имају малог сина и узајамно негују живот пун добрих намера и пријатних изненађења. Пирибингл, грмаљ од човека, по професији једа стилизовани кирџија, који у својим лепим двоколицама са арњевима и запрегом од једног добро и добро негованог коња, превози само мање сандуке и финију робу. Предвече, жена једнако истрчава и изгледа га, и кад он, уз симфонију пса боксера, ветра и шкрипе кола стигне, некад покисао, некад пун снега, онда породичним милоштама нема краја. Пирибингловица лети по кући, а он њене усмене новине, причу о путу, о људма и стварима. Уз њих двоје, и бебу, има још једно створење у кући. Једно од оних које би Бора Станковић можда ставио међу божје људе; код Дикенса то је гримаса на људском животу, чудно биће које је под неким маном да би било и комично и тужно, и стављало на пробу срца и стрпљења

правих људи. Девојчица, дадиља, сваки час туцне бебину главу о неки предмет, другим речма, трапава је. И још има обичај да скоро на сваку реч додаје именички наставк за множину. Али Пирибинглови је држе и воле. Мали свет не пребија сувиш брзо штап над главом, и мали свет има вечну радозналост ~~у овакном~~ за сваког човека, а нарочито за обеснетог; шта ће бити од те чудне девојчице? Друга породица то су Келиби. Ако је код Пирибинглових све солидно, с гаранцијом, као и домаћинов кирицилук, код Келибових је све ~~помно~~ загонетно и трошно. Од четири члана породице двоје нема: мајка мртва, син отишао у Јужну Америку и нема вести о њему. Отац је жив, кћи је слепа. Али и код Пирибинглових и код Келибових цврчак цврчи на огњишту, знак топлих огњишта и милостивих људи. Код Келибових ~~нарочито~~ та се мала музика због тишине, непрестано чује. Отац и ћерка праве играчке за Теклтонову радњу. Отац, са много маште и вештине, ради главне послове; ћерка лепи и плете. Вредни су као пчелице, али су ипак врло сиромашни. У малом кућерку њиховом све је ~~оскудно~~ оскудно и абаво, тако да је отац једном уздахнуо у себи и помислио да је и боље што је Берта слепа. Па га је та мисао пренела у одлуку да почне варати ћерку: зидови су у лепим бојама, слике фине, судови нови, он, отац, лепо обучен, нарочито му је леп зимски капут, али ето зима није јака. А што се Теклтон понекад издире њих, треба разумети; млад је, леп, богат, и прави се важан. ~~Иначе~~ Иначе је душа од човека, добро их плаћа, понекад донесе или пошље добро јело, /порекло м од Пирибинглових је добро јело, наравно/. Берта слуша, зарумени се, сања. Вара отац њу, полако ће почети и она да вара оца: отац не слути да је ~~она~~ она заносно заволела младог, доброг и лепог Теклтона... Ето Дикенс на Божић: може ли бити дубље и заплетеније, а уједно финије трагедије од једног тужног сна ~~не~~ ~~јави~~ који је сав и жео осуђен на јави. У ту љубав уосталом набрзо удари ~~гром~~ гром: Мистер Теклтон се жени, узима младу мис Меј коју је волео Бертин брат, и која је њега чекала, а не мистер Теклтона. Страдање Бертино и за себе, и за брата ~~убра~~ и за младу Меј откри њену тајну. Тада отац девојчин и Пирибингловица реше да и они Берти открију тајну: да је Теклтон и без душе и без милости, и без младости и без лепоте. Берта падне у несвест... Али Божић иде туђе, и с њим неко надање међу људма да има и виших сила, и да све може окренути на боље. Крај приче донекле и знамо:

Теклтоново кајање и очовечење. Још се и млади Келиб вратио, и мис Мај није ~~ус~~ узалуд чекала. Берта је пресрећна: Теклтон се неће оженити. А његову маторост и ружноћу она никада неће видети. Ударише сви у весеље. Кад је дошла торта, настао је урнебес. Кад је стигао и преображени мргуд Теклтон, зграбише га све руке да игра. И скакању ко зна кад би био крај, да одједаред не опазише нешто неочекивано. Берта се ~~полако~~ оштро диже, лако и тешко, као витка једрилица без једара и крме, руке раширила да слепоћи нађе простор — заигра и она сама, ~~спрезно~~ полако одмичући у ритмичном њихању, озарена лица, срећна. Божић јој је много жеље испунио, и ~~је~~ једну врховну: мистер Теклтон ће им бити гост на Божић докле год су ~~жив~~ живи. Сам је то казао... Тишина. Цврчак цврчи, Берта нечујно игра, сви је усхићено гледају. Наједаред, мрак. Свега нестало. Дикенс седи сам, трља уморне очи од писања, пита се у себи као још многи енглески песници: Do I wake or sleep? — јесам ли будан или ~~сневам~~ спавам? Не, не, одиграло се то што сам написао. Ено на поду играчка. Цврчак зриче, ватра гори. Срећан Божић свима у Енглеској, и по свету! И цените, добри људи, срећу као што је Бертина, јер такве су све: ~~мала~~ мала трагедија, мала резигнација, и баш зато највећа цена и срећа од неочекиване моћи у свету да се ствари обрну, и постају оно што још до тога часа нису биле.

Друга би прича могла бити БРУЈАЊЕ ЗВОНА. Изабрали смо је зато што у далекој пројекцији од сога свакодневног реализма има сасвим друго значење него ~~она~~ претходна прича. Познајемо већ Тоби Тротера, сиротног разносача писама и цедуља у оно време кад телефон није постојао; знамо његову канцеларију на тротоару пред црквом, а кад је невреме онда у вратима звонаре. Годинама тако, он се здружио са звонима, научио њихов језик, и тачно зна реч по реч кад њему говоре, или о њему нешто кажу. Тоби има јединицу ћерку Мег, која воли младог ковача Ричарда, и сутра, на дан Нове године, треба да се венчају. ~~Оту~~ Тако се и могло десити да је Мег донела оцу за ручак топло јело од чревеца. Мало затим, срећа се Тобији јавила опет, и још пре поноћи кајаће да испрати стару годину, јавила се добра муштерија: Општински већник шаље писмо члану Парламента. Тоби, у страхопоштовању од члана Парламента, није смео писмо голим прстима да ухвати, него га је покрио кецељом и пун задовољства ударио у добар кас. И ручак га је оснажио, а и радост што ће видети великог господина и можда добити

од њега више од пола шилинга колико му је дао већник. Код члана Парламента би било је још господе, и Тоби се доста збунио. Преда писмо, члан Парламента га прочита. Па онда стаде Тобија омерати, и некако са неког гледишта ценити. А то гледиште је било не оно члана Парламента, него члана друштва са поноситим именом Отац и пријатељ сиротиње. Као такав, домаћин узе сиротог Тобија врло строго пропитивати и строже савете му давати. На пример: А да ли си средио све своје обавезе, сва плаћања? Сутра почиње нова година, она мора почети на чистом табаку хартије, Ево видиш како је код мене: ту седи мој секретар, ту је чековна књижица, а ту каса, и све ће још данас бити у реду. Поучи се, имаш данас још времена. Шта кажеш? Је ли ти бар све главно у реду, сви рачуни плаћени? — Бојим се, господине, да нису баш сви. — Сви морају бити плаћени. На пример, јеси ли платио стан? — Бојим се, господине, да нисам платио потпуно, а нешто јесам, бринуо сам. — Треба боље да бринеш. То ти кажем ја, отац и пријатељ сиротиње. — Тоби тужно оборио главу. Жао му је што није бољи и уреднији. И срамота га је од господе која слушају, а можда нису сви оци и пријатељи сиротиње. — А чујем да ћерка твоја хоће да се уда за Ричарда. Може, само чему? Сироти су данас, сироти ће бити и после тридесет година... Деца, пуно деце ће имати, а деца не ваљају, и гладни су, и у кући пакао, свађа, можда и туча. ... Сиромах Тоби који је донео радосну честитку оцу сиротиње, имао је да саслуша горру редакцију од ове коју смо ми сажели и ублажили; имао је да прими за Нову годину бездушност једног фарисеја и мизантропа каквога је Молиер једва у две своје фигуре саставио. Тоби жури кући, утучен, и мисли како она ледена звона сасвим друкчије говоре и кад имају што да му замере. Једва се код куће разведрио: ту је Мег, ту је стара наслоњача, ту је ватра, коју је Мег као свака Енглескиња кад дође мио гост, још мало потстакла. Уморни Тоби убрзо задрема. А док је Дикенс живео, чим неко у Енглеској задрема, ето га Дикенс да му дошапне сан, пријатан или непријатан, за забаву или за лек. Тобијин сан, био је онај који смо већ чули, сан о духу Времена који је тако утешно говорио о напредовању људи. Али било је у сну и злих духова. Један Тобији је казао да погледа кроз прозор с торња: на Палдрми лежи мртав човек. "Већ пре девет година", рече дух. Друга слика је била још страшнија, други зао дух, важа дух, члан Парламента. Видео је Тоби

своју Мег оронулу у дрињцима, са болесним дететом у хладној соби. У своје време, она се послушно уплашила било од речи Оца сиротиње, и није се удала за Риччрда. Ричард се временом пропио, склизнуо у свакојаке пороке. Једнога дана је дошао, бедан, до Мег и стао је преклињати да се уда за њега, преведе га у уредан живот и спасе. Мег се смиловала, и слика, то су биле последице: сви су болесни, гладни просјаци... Колико све што Дикенс кроз снове протури и приказе, и овај сан одводи читаоца у једну потпуно нову реалност, читалац скоро потпуно заборави на ону реалност из које је кренуо сан. Тоби је пао с торња и умро пре девет година, Мег је потпуно пропала у јаду сваке врсте. Тек пошто се Тоби пробуди, тамо крај ватре, пробуди се и читалац. Јадни Тоби био је безмало толико мртав од страха од сна као да се збиља стрмекнуо с торња. Читалац се такође сав охладио. Дикенс се био необично моћно умео играти судбине, нарочито у време око Божића, кад сећање на витлејемске догађаја пребацује људе у ужасе, али који су помешани с бајком и љубавним чудесима. Тоби покушава да ћерки исприча страхоте које је у сну видео, а она, млада, лепа, здрава, не да му да говори, и вели да је то све последица варења после оног доброг и издашног ручка. Сутра је свадба, и не треба сад мислити на рђаве ствари, треба бити срећан... Дикенс, то је Енглеска, свака дикенсова божићња прича то је Енглеска. Енглези су народ који и воли шаблонске среће, а нарочито воли приватну, личну, и још од свију скривену срећу, срећицу макар као маково зрно, али сигурну, јер иде са положајем, радом и стањем у којима човек живи. Разносач писама има својих срећа, слепа девојка има својих срећа, и члан Парламента има своју човечну срећу... Занимљиво је споменути да Дикенс који увек доврши све, сваку личност својих романа и прича, није довршио оног фарисеја и мизантропа. Није га казнио, није га поплашио, није му сан досудио, па је безмало толико крив да је сиротог Тротера сам гурнуо кроз прозор на звонари. .. По нашим мишљењу, ова дикенсова прича је, са гледишта уметности, једна од најзанимљивијих. Фантастични део у њој испричан је са више реализма и реалистичке могућности и вероватноће, него онај заиста реалистички део. Буде вам скоро језиво: као код Пирандела, питате се да није писац, радећи причу, изгубио свест о стварности и није могао, и не може вам никада више рећи шта је истина, која од две стварности је стварна. Како било, ми лично, кад

у причи дође до веселе свадбе Мег и Ричарда, ми лично никада нисмо могли да будемо весели, иако Дикенс, кад удари у весеље, сваког читаоца подиже да ноге да поигра и позвижди неку безбрижну и шаљиву. Не, овога пута не. Штаје хтео заправо Дикенс овога пута: да фарисеј имадне право да је живот сиротиње само уклета мизерија, да је Мег бедна жена и мајка, а Тоби Тротер давно не седи крај ватре у пријатном дремежу после трчкања по улицама — да ли је тако хтео, или је онај грдни лик причао истину?

Трећа прича се зове СВЕЧАНА БОЖИЋЊА ПЕСМА, и премда и у њој има духова и снова, и има одвратан карактер човека, ипак је углавном саткана од дивног Дикенсовог хумора у којем се весело плаче и пева, у којем су срећни и богаљи и здрави, и добри и бездушни. У овој причи главно лице ће бити тврдица Скруџ, мизантроп своје врсте који хоће да иде у лудницу зато што има људи који воле Божић и који верују да им је Божић за велико добро у животу. Свечану божићњу песму у овој причи неће нико певати, њоме ће се испунити небеса над Лондоном кад се о једном Божићу опет оствари лепота да ведри и у живот заљубљени свет савлада мргуда и човекомрсца. Једна од најлепших Дикенсових божићњих прича, које су све најлепше... Скруџ и Марли, то је фирма над једним од оних у Лондону безбројних офиса, или бироа, у којима не можете никада право да сазнате ко све ради, и шта се ради. То су тајне великих трговачких градова и огромним зарадама у малолетним офисима. Марли, племенитији од двојице ортака, умро је већ пре неколико година, али Скруџу, каже Дикенс, није префарбао име на фирми. Можда је и Скруџ, као Гоголев Чичиков, знао нешто о моћи мртвих душа... Вадње вече је, изузетно хладно и мрачно, али Скруџ седи у офису и после три сата, и не пуштајући несрећног писара који има породицу и летео би кући. У двема малим собицама, слабо, код писара сасвим слабо загрејаним, шкрипе пера Скруџа и његовог помоћника и писара који раде присвећама. Одједаред бане у ту пећину весео глас Скруџеве сестрића. — Срећан Божић и свако добро! — Хм, одговара Скруџ, завитлавање! — Божић да буде завитлавање, ујаче! Не, ви сигурно не мислите тако. — Мислим. Срећан Божић. Какво право имаш ти да будеш срећан! Какав разлог имаш ти да будеш срећан! — Ех, ако ћемо тако, онда: Какво право имате ви, ујаче, да будете јетки? какав разлог имате ви да будете кисели? Ви сте бар доста богати. — Скруџ немајући за тренутак бољи одговор, понови: Хм, завитлавање. — Немојте бити тако љути,

ујаче!" — А шта друго могу бити кад живим у свету луда. Срећан Божић. А шта је Божић за тебе друго него време кад треба да плаћаш рачуне а немаш новаца, време кад ћеш утврдити да си годину дана старији, а ни један час богатији. Да могу радити што хоћу, сваки идиот што ту трчка са Срећан Божић на уснама, кувао би се у свом рођеном пудингу, и био би сахрањен са коцем од божићњег дрвета кроз срце прободеним. Бих тако радио, вере ми!" — Ујаче! — завапи сестрић. — Сестрићу! — отегне Скруџ. „Ти држи Божић како ти хоћеш, а мене пусти да га држим како ја хоћу." — „Лепо, држите га како хоћете, али ето ви га никако не држите." — „Па онда га просто не држим! Много си добра видео и ти од Божића, и много добра ћеш још видети.. Иначе, језичан си доста, могао би у Парламент." — „Немојте се љутити, ујаче. Дела, изволте, дођите нам сутрадан ручак." — „На ручак... А зашто си се женио?" — „Зато што сам се заљубио." — „Зато што си се заљубио! Збогом!" — „Али ви, ујаче, нисте долазили ни док се нисам оженио." — „Како вам то сад може бити разлог за одбијање?" — „Збогом!" — „Ја, ујаче, ништа не желим и ништа не тражим од вас, зашто дакле не бисмо били пријатељи?" — „Збогом!" — „Жао ми је од срца што сте тако отсечни. Учинио сам покушај да вас позовем, у част Божића. А што се мене тиче, ја ћу сачувати у себи божићње расположење увек, увек. Дакле, срећан Божић ујаче!" — „Збогом!" — „И срећна вам Нова година!" — „Збогом!"... У пролазу, млади човек се се срдачно поздравља с писарем за Божић. Чувши да тамо у другом сопчету опет иде Срећан Божић, Скруџ промрмља за себе: „Ено га још један што прича о срећном Божићу, мој писар, а има свега петнаест шилинга на недељу, и има жену и децу. Но, ја ћу збиља отићи у лудницу!" — Писар се можда надао да ће са сестрићем и он бити пуштен да иде кући. Тишина. Један човек дохвати опет хартије. А стан му је далеко, а напољу ужасно зимње време... Ево како Дикенс описује лондонско време те бадње вечери: "Међутим се магла и помрчина згуснули тако да су људи на улицама ходали испружајући руке и ноге испред себе. Или су опрезно корачали испред запреге, да би коњи остали на путу. Стари црквени торањ, чије је древно звоно имало обичај да извирује за Скруџем кроз готски прозор у зиду, био је потпуно невидљив. Сат је откуцавао часове и четврти негде у облацима, а после избијања продужавало се још дрхтаво треперење као да цвокоћу зуби у смрзнутој глави. Хладноћа је постајала жешћа. У главној улици неколико радника су

оправљали гасне цеви. Наложили ватру у мангалима, и ту се скупила множина људи и дечака у ритама да греју руке и да жмиркају очима од усхићења пред разбуктало ватром. Славина за вађење воде, остављена по страни, намрштено се смрзавала и претварала у мизантропски лед. Светлост из радњи, где су гранчице са црвеним бобама пуцкарале у топлини од ~~лампи~~ лампи по излозима, светлост та бацала је на бледа лица пролазника црвенкаст одблесак. Трговине са закланом живином, и бакалнице, изгледале су сјајно: просто једна раскош и парада, с којом је тешко спојити одвратни принцип цењкања и продавања. Лорд Мер, у својој огромној Општинској кући, издавао је наређења педесеторици кувара и настојника куће да се Божић спреми како личи домаћинству лондонског Лорда Мера. Чак и мали кројач, који је у прошли понедељак кажњен са пет шилинга због пијанства, и он је мешао сутрашњи пудинг тамо у свом кућерку, а мршава његова жена са бебом поносно је изашла да купи говедину. И ето по таквом времену, и упркос толиких домаћих дужности, Скруџ се на једвите јаде решио да ослободи свога већ смрзнутог писара. Претходно му је још, можда и он као члан друштва Отац сиротиње, напоменуо да ће примити плату и за сутрашњи дан, али да зато треба прекосутра раниједа дође. Писар орзо обавије оки врата свога утешитеља и појури правим божићњим трком. Успут се бар двадесет пута претоцињао преко неке дечје тоцињајке. Писар сар са женом и много деце, то је сјајни свет у овој причи, али шта мари! Имају и они ватру, и спремају сутрашњи ручак. Отац је донео мало поврћа и мало новаца, мајка са комплетним чопором деце отишла је да купи сиротињску печеницу, говедину, а већ је одраније у кући материјал за нешто одвише мали али свечанији божићњи пудинг из којег ће лизати пламен од кашичице запаљеног рума. Док се породица не врати, отац ће носати и мазити "малецног Тиму" држећи у једној руци његову штачицу и милујући његове у гвожђе утегнуте ноге.... Шта је међутим с Круџем који се не завитлава о Божићу? На алки улазних врата у свој самачки и суморни стан угледа одједаред лик покојног ортака Марлија. Марли му је дошао баш са врстом божићње одлуке: да му спасе душу. Што му је пророковао, то ће се и десити; сваке ноћи тачно у поноћ. ~~Три ноћи а дотле ће већ проћи завитлавање с Божићем.~~ Прве ноћи ће дух Божића у прошлости водити Скруџа кроз разне сцене у којима ће видети сада какав је био. Друге ноћи ће му доћи у сан дух садашњег Бо

Божића, који му ~~је~~ углавном показа кућу његовог писара у коју Скруџ никада није завирио. Сцене су биле веселе, и Скруџу је почело да ~~се краси~~ ожекивати у срцу. Можда због "малецног Тиме", који се врло блед и врло болешљив, много радовао Божићу и врло озбиљно ценио божићњи дар у виду намештеја које је добило једно одраслије дете породице, Трећи дух ће бити дух Божића у будућности. У једној сцени чуо је Скруџ потпуно равнодушне и хладне разговоре људи о неком покојнику. Људи су такорећи окретали главе од покојника и брисали сваку успомену на њега. Скруџ подрхтава: он није могао мислити како је то страшно кад човек нема милост људи и како је мртав, кад се игнорује његов живот, иако је прошао. На питање Скруџеово ко је тај покојник, дух, увек нем, само пружи руку и упре прстом у Скруџа. Ужас. А мало затим сазна Скруџ да је и малецни Тима мртав,... Скруџ има осећање страхоте од свести да су неке ствари апсолутно непоправљиве. Од свих тих ~~ужаса Скруџ~~ страхота он се пробуди. Срећом, све те ноћи десиле су се једне ноћи, и Скруџ ће тако имати ~~прилике~~ времена да своме писару пошље ћурку из једног од оних дивних излога, и да пошље друге поклоне и репарације на друга места где се такође задужио. Врхунац задовољства и божићње радости биће му вест да је малецни Тима такође само у сну умро, и да ће му моћи бити пријатељ и други отац.

Били смо у једној пријатној екскурсији дивне Дикенсове маште, у сфери поетских могућности, нових реалности, и најзад у области морала и чак и извесне дидактике, која је ~~дидактика~~ међутим такође поезија кад је моралист човек великог срца Чарлс Дикенс. ~~Човек~~ Чиновник има потребу синтезе, и пита: ~~Шта~~ Чега стриктно ~~усвојити~~ божићње има у Дикенсовим божићњим ~~причама~~ причама? Шта је у њима божићња опрема? Нема цркве, нема поноћне службе, нема у енглеској прози облигатног клерцимана, свештеника, нема деце, нема ниједна клишетирана на ~~слика~~ сцена празничких љупкости. Чега има? Има ~~Христовога~~ духа милости и вере у љубав, ~~Христовиће је~~ Видан сто како људи могу да воле ближњега, како се радују што је крај нечијој несрећи. ~~Како могу да воле ближњега као себе и понекад више од себе.~~ Има затим у Дикенсовим причама за Божић други вид ~~Христове~~ један етике: човечје је ~~је~~ да суди, али не да осуди. Дикенс, пошто је судио, заплашио, посрамио, опоменуо, жури да каже да није осудио, да су сви живи и здрави, да живот иде даље, и да ће последњу реч над Скруџима и Теклтонима казати они сами — ако се тргну —

иначе велики закон равнотеже кад му досади трпети разравнотежења. ~~Кад~~ није могао да спасе, ~~нити~~ или да не осуди, Дикенс је ћутао. Најодвратније што човек може бити, фарисеј, самохвалисавац, лажни отац сиротиње, — да ли је Дикенс случајно ~~са~~ ставио тај комплекс у члана Парламента? — то је (Дикенс показао, и онда) игноровао. Има најзад у тим причама и један умеренији земаљски морал. Ведрина нарави и хумор спасавају људе и земаљски живот. Дикенс има у причама и у романима серију типова за израз ведрине и свежине, стрпљења и добре воље. Најзад, све заједно, естетичка ~~фор~~ формула Дикенсове приче била би: стајати и остати између јаве и сна, ~~јер~~ то јест, прелазити из једног у друго, јер се то двоје ~~и~~ у поезији једнако измењују и замењују, а ствар и чудо се (и у животу) на сваком кораку мешају. Гледан са извесне ~~уме~~ уметничке даљине, цео живот је бајка и басна. ~~Личности~~ (У том смислу) у Дикенсовим божићним причама час су (друштвене дрске тиче играју) обични енглески грађани, час (наставак Шекспирове Зимске бајке.) ~~историјских традиционих сила~~. У једној истој причи имамо божићну фантазију, друштвени памфлет, револуционарну клицу, хришћанску легенду. Божићна прича Дикенсова потсећа ~~нешто~~ (исто и често и) на параболе из Светог писма: ~~сама~~ љубав, ~~раздељена између~~ час у простој свакидашњици, час ~~у~~ у чудесима. Сад пастири доносе ~~Христу и~~ Исусу пеленку и играчку, сад анђели чувају стражу над шталом и шапћу: Мир, мир, на целој земљи мир, јер ~~летење~~ (се ту) снева сан о (радном) великом ~~сном~~ животу. ~~Па, дошта~~ (и доле.) Дикенс ~~је у те Божића.~~ (сам, или је дете божићево, или) Или домаће божанство ватре? Свака кућа да има ~~нешто~~ (божић, и свака кућа да има) у камину ватру. А свако (људско) срце да пламти ~~ватр~~ ватар као енглески камин. Свакако је Дикенс (велики) песник добре воље међу људма.

Мирјана Секулић